

number of museum libraries. The city of Zagreb has 32 museums, but seven of them do not have a library.

Out of the total number of surveyed institutions, 43.8% of museum libraries offer their services to staff of their institution as well as to non-staff users.

In its publication "The Bulletin on the Computerisation of Museum Activities" that surveys experience from abroad, the MDC has joined into the automation of museum collections, the standardised documentation and search of databases, accessible for use in printed and electronic form. The library of the MDC, as the central museological library regularly publishes thematic bibliographies in its periodicals "Informatica Museologica" and "Muzeologija", and since 1994 it has also published the annotated bibliography "Additions to MDC's Library".

A growing number of Croatian museums have their addresses on the Internet. MDC's library is also presented on the World Wide Web.

At the moment it is one of the rare libraries in Croatia whose holdings can be accessed through the Internet. The search function allows access to data concerning the title, author, publisher, and place and year of publication.

Within the Chapter for Special Libraries of the Croatian Librarians' Association the Commission for Museum and Gallery Libraries has been formed, and it is to be expected that the formation of the Commission will serve as the basis for organised professional meetings with the aim of modernising museum libraries.

The very fact that the periodical "Informatica Museologica" has devoted a thematic issue to museum libraries is proof of the extent to which the Museum Documentation Centre is devoted to the problems of museum and gallery libraries in Croatia.

SKRIVENE MOGUĆNOSTI MUZEJSKE KNJIŽNICE

Josephine Andersen

Južnoafrička nacionalna galerija

Cape Town

U muzeju ništa ne upućuje na to da ima izvrsnu knjižnicu", napisao je skolarac nakon školskoga posjeta Južnoafričkoj nacionalnoj galeriji 1994. Stoji činjenica da se, zbog više razloga, o muzejskim knjižnicama malo zna.

Muzejske su knjižnice često skrivene od pogleda javnosti, a muzejsko ih osoblje tradicionalno smatra svojim područjem. Muzejske se knjižnice uzimaju zdravo za gotovo, a općenito prve trpe smanjenje muzejskih izdataka.

Štoviše, kad vlade smanjuju potrošnju, knjižnice su im "najlakša žrtva". (Clayton)

Primjer

Uzet ćemo primjer knjižnice Muzeja znanosti i industrije u Chicagu. Muzej je otvoren 1933. a knjižnica je u to doba bila smještena u privremenom prostoru. Premda je utemeljitelju muzeja Juliusu Rosenwaldu bilo posebno stalo do knjižnice, novi je ravnatelj 1940. otpustio nekoliko kustosa i knjižničara. Knjižnica je bila zatvorena posjetiteljima osim uz najavu, a potpuno je zatvorena neko vrijeme tijekom 1955. kad je težište prebačeno s pružanja usluga javnosti isključivo na potporu osoblju. Godine 1960. više nije bila aktivna knjižnica. Stagnirala je i bila je nedostavno iskorištena.

Dolaskom novog i prosvjećenijeg ravnatelja 1972. godine knjižnica je proširena i obnovljena tako da je postala središtem znanosti i naobrazbe otvorenim za sve.

Godine 1981. Zaklada Kresge darovala je novac tako da je knjižnica dobila prednost na popisu traženja sponzora. Knjižnica je postala sastavnim dijelom muzejskog pedagoškog odjela i djelatno se uključila u izradbu programa, što je bila golema promjena u odnosu na razdoblje između 1940. i 1970. (Hayden) Ovaj primjer pokazuje nekoliko čimbenika važnih za opstanak. Muzej mora biti otvoreniji što većem broju posjetitelja, mora naći privatne sponzore i djelatno se uključiti u javne programe. Neke su muzejske knjižnice zatvorene, primjerice u slučaju Bostonskoga muzeja prirodnih znanosti (Coolidge), koji je u određenom trenutku prodao svoju knjižnicu da bi prikupio novac, a možemo navesti i primjer Muzeja Solomona R. Guggenheima u New Yorku, koji je nedavno zatvorio svoju knjižnicu i otpustio sve knjižnično osoblje.

Zgrada Južnoafričke nacionalne galerije u Cape Townu

Istraživanje koje je osamdesetih godina provela Ester Bierbaum pokazalo je da se za muzejske knjižnice općenito izdvaja premalo novca, da im nedostaje osoblja i da se nedostatno koriste (Bierbaum). Drugo istraživanje provedeno deset godina poslije pokazalo je da se malo toga promijenilo, a u jednom je odgovoru istaknuto da knjižnica nije visoko na popisu prioriteta.

Muzeji

Godine 1992. Američka je muzejska udruga objelodanila deset načela o standardima i nepristranosti u muzejima. Načela uključuju to da bi muzej trebao potvrditi svoje mjesto u naobrazbi, da bi služba javnom dobru treba biti stožerna u svim muzejskim djelatnostima, da bi se muzeji trebali širiti i služiti se mogućnostima za stjecanje novih znanja koje im se pružaju, te da bi trebali podupirati djelovanje drugih organizacija i pojedinaca. Na posljetku, vodstvo i novčani izvori trebali bi biti stavljani u službu jačanja javnog aspekta muzeja.

Ne možemo li zaključiti da "sve muzejske djelatnosti" nužno obuhvaćaju muzejsku knjižnicu?

Muzeji, a poglavito umjetnički muzeji, mogu, sa svojim zbirkama i djelatnostima, smisljeno podići kvalitetu života. Mogu pridonijeti kvalitetnijoj dokolici. U poslovnome smislu mogu pomoći članovima zajednice da postanu profinjeni potrošači, da razviju ukus i nauče birati na temelju svih dostupnih obavijesti. Odnedavna se ulozi muzeja u javnosti posvećuje velika pozornost, tako da, citiram, "ne mogu pobjeći od svijeta" (Karp i Lavine), i ako ne budu stavili svoje mogućnosti u službu javnosti, mogu mirne duše zatvoriti vrata.

Muzejske knjižnice

Dvostruka uloga muzejskih knjižnica uočena je već 1933. godine (McCann), jer tada su redovito pružale specijaliziranu uslugu

muzejskom osoblju i brinuli se za upite posjetitelja o pomoćnoj literaturi. S novim naglaskom na društvenu odgovornost, muzejska knjižnica ima zlatnu prigodu da sudjeluje u javnim programima i služi potrebama stručnog osoblja. Muzejska bi knjižnica trebala pokrivati potrebe zajednice otvaranjem svojih izvora široj publici.

U pozadini temeljnih promjena u knjižnica i informatičkoj znanosti u sklopu mikroprocesorske revolucije, u nekim su zemljama još prisutni veliki problemi. Tako se, primjerice, procjenjuje da je 36 posto južnoafričkoga stanovništva nepismeno. Problem je nepismenosti priznat kao ozbiljan i u Sjedinjenim Državama, gdje je 23 milijuna odraslih Amerikanaca funkcionalno nepismena (Information 2000).

Sve je širi jaz između informatički bogatih i informatički siromašnih. Tako, primjerice, u ruralnim južnoafričkim područjima nema uvjeta koji bi ljudima pružili obavijesti i znanje kroz uporabu novih tehnologija.

U Sjedinjenim Državama, na konferenciji u Bijeloj kući 1991. godine dogovoreno je da sve knjižnice budu priznate kao obrazovne ustanove.

S pomoću zakona koji bi trebali osigurati da sve knjižničarske škole pri tercijarnim ustanovama obuhvate i obvezatan modul za pismenost odraslih, svi novi diplomirani knjižničari trebali bi biti osposobljeni za djelatno uključivanje u to područje.

Nema razloga zašto muzejske knjižnice, gdje god to bude moguće, ne bi postale dijelom nacionalnoga programa promicanja pismenosti.

Muzejske bi knjižnice mogle učinkovitije iskoristiti izvore u zadovoljavanju društvenih potreba. Slike umjetnina u knjižnici mogle bi se rabiti za promicanje vizualne pismenosti. Slike predmeta u južnoafričkim muzejima, poput tikve za burmut, ovratnika s kuglicama plemena Mfengu i ljubavnih niski plemena Xhosa, mogle bi pomoći ljudima da upoznaju svoju zaboravljenu povijest. Niske kuglica u raznim šarama i bojama posjeduju ne samo estetsku vrijednost nego i simboličko značenje.

Izradba urešene tikve (Wintein-Clarke, Caroline) mogla bi odrasle podučiti poljodjelstvu (sijanju sjemena između drugih usjeva) i načinu uklanjanja sjemena i pulpe fermentacijom. Tikve se rabe za više namjena, primjerice kao posude, glazbala, cijevi za vodu i kao ureši na tijelu. Slike urešenih tikva mogu se rabiti u nastavi u sklopu cijelog nastavnoga gradiva. Muzejske knjižnice imaju mnogo posebnih obilježja, a jedno je od njih specijalizacija u različitim područjima. Četiri primjera posebnih zbirki u Sjedinjenim Američkim Državama posvećenih proučavanju povijesti umjetnosti jesu one u Institutu za umjetnost u Chicagu, Muzeju Metropolitanu u New Yorku, Muzeju likovnih umjetnosti u Bostonu i Nacionalna galerija u Washingtonu.

Unutrašnjost knjižnice Južnoafričke nacionalne galerije

Posebne zbirke u knjižnici Fieldova prirodoslovnog muzeja u Chicagu uključuju Ayerovu ornitološku knjižnicu. Godine 1972. Muzej znanosti i industrije u Chicagu (vidi primjer) počeo je sponzorirati Sajam dječjih znanstvenih knjiga koji predstavlja jezgro zbirke znanstvene građe za mladež. Kao posljedica toga pokrenuto je tiskanje Dječjih znanstvenih knjiga, bibliografiju s bilješkama izložaka sa Sajma dječjih znanstvenih knjiga. Knjižnica Muzeja znanosti i industrije sad nosi naziv Kresgeova knjižnica.

Knjižnica Južnoafričkog muzeja povijesti kulture u Cape Townu specijalizirala se za područje dekorativne umjetnosti i sadržava zbirku Maartena Zaalberga, poznatoga lončara iz Durbanvillea u pokrajini Capeu, koja se, prema donatorovoj želji, drži odvojeno od glavnih knjižničnih zbirki.

Knjižnica Južnoafričke nacionalne galerije posjeduje posebnu zbirku novinskih isječaka o suvremenoj južnoafričkoj umjetnosti od početka stoljeća i posebnu zbirku monografija i časopisa o zaštiti muzejskih predmeta.

Ovime ne želimo posebno uputiti čitatelja na te posebne zbirke nego samo pokazati raznolikost zbirki muzejskih knjižnica. Još je jedno važno obilježje muzejskih knjižnica što su općenito zatvorene osim za znanstvene potrebe kao čitaonica. To znači da su njihovi izvori uvijek ili gotovo uvijek dostupni istraživačima, dok građa u akademskim ili javnim knjižnicama nije uvijek dostupna jer je katkad posuđena. U istraživačkom je radu vrijeme dragocjeno, a dostupnost ili nedostupnost informacija presuđuje o uspjehu ili neuspjehu nekoga projekta.

Postojanje knjižničnih izvora u samoj ustanovi u velikoj mjeri pridonosi obrazovnoj ulozi muzeja i prednost im je što su neposredno dostupne, a to je bitan preduvjet znanstvenog rada. Muzejske knjižnice s izvorima kojima raspolažu podupiru doživljaj učenja koji u muzeju može nastati razgledavanjem izvornih predmeta. Posjetitelj može poći u muzejsku knjižnicu i vratiti se predmetu. Daljnje proučavanje produbljuje doživljaj,

povećava zanimanje za knjižnicu, a to pak vodi do procesa permanentne naobrazbe.

Programi razmjene

Izložbeni su katalozi posebnost unutar knjižnica muzeja likovnih umjetnosti. Oni su sastavni dio zbirke i ne može ih se uvijek naći u drugim knjižnicama. Budući da pripadaju kategoriji sive literature, koja ne slijedi uobičajena izdavačka i marketinška pravila ni bibliografski nadzor, teško ih je naći.

Knjižnica muzeja likovne umjetnosti u povlaštenom je položaju jer može nabaviti ta izdanja. U sklopu programa razmjene, izložbeni se katalozi šalju muzejima diljem svijeta koji su uključeni u program. Južnoafrička nacionalna galerija uspostavila je program razmjene s devedesetak muzejskih knjižnica u drugim zemljama.

Neke knjižnice muzeja likovnih umjetnosti sretno su što djeluju kao ovlaštene knjižnice za pohranu tih publikacija i automatski primaju primjerke iz ustanova u kojima se priređuju izložbe. Izložbeni se katalozi razlikuju po veličini od letka s popisom izloženih djela do znanstvenih svezaka koji po detaljima konkuriraju sustavnomu katalogu. Njima se, za razliku od samih izložaba, može vraćati više puta tijekom vremena.

Ostale publikacije koje knjižnice razmjenjuju uključuju godišnjake koji izlaze svake godine. Južnoafrički muzej povijesti kulture izdaje Godišnjak Muzeja povijesti kulture, dok Južnoafrički muzej izdaje Godišnjak Južnoafričkog muzeja. Obje knjižnice primaju publikacije u sklopu razmjene s drugim ustanovama, a provodi se i određena razmjena između muzeja kulturne povijesti, umjetnosti i znanosti, s obzirom na pomak prema prihvaćanju da su, primjerice, zuluske tikve, sa svojim ukrasnim uzorcima, prutovima, naslonima i uresima od zrnaca, samosvojna umjetnička djela.

Čitaonica knjižnice Južnoafričke nacionalne galerije

Sponzori

Svi muzeji traže dodatne izvore i kad se okreću privatnome sektoru za financiranje bitno je da pokažu koliko širok krug javnosti privlače, budući da će na posljetku sama javnost pružiti potrebnu novčanu potporu.

Budući da muzejska knjižnica nije izravno povezana s primarnim ciljevima ustanove, naime prikupljanja i izlaganja, ona izmiče pozornosti javnosti, upravnih odbora, a često i kustosa. Jedna je od slabosti muzejskih knjižnica to što nisu djelatno tražile izvore od sponzora, osim od tradicionalnoga davatelja, najčešće države.

Preporuke

Neke preporuke konferencije u Bijeloj kući (Information 2000) mogle bi se prihvatiti kao smjernice u drugim zemljama. Na sastancima uoči konferencije sudjelovalo je više od stotinu tisuća Amerikanaca iz svih životnih dobi i iz svih knjižničnih i informacijskih službi, a preporučili su, između ostaloga, da bi knjižnice trebale biti određene kao obrazovne ustanove, da bi prioritet u knjižnicama trebao biti promicanje pismenosti i da bi trebale razviti marketinške programe. Meni je jedna od najzanimljivijih preporuka ona da bi Ministarstvo školstva trebalo preimenovati u Ministarstvo školstva, knjižnica i informatičkih službi.

Neke drugi zamisli jesu te da treba biti produktivniji, da treba prihvatiti pismenost kao trajni nacionalni prioritet, da bi službe trebalo proširiti i da bi trebalo poboljšati pristup bazama podataka.

Žele li muzejske knjižnice ostvariti svoj potencijal, moraju se suočiti s rješavanjem mnogih tih problema.

Zaključak

Ne zaboravimo da je jedna od najstarijih poznatih knjižnica u svijetu djelovala u sklopu muzeja, Ptolemejskog "mouseion" u Aleksandriji, osnovanog u 3. st. prije Krista. Britanski je muzej na početku bio knjižnica. Njegove zbirke knjiga i zbirke umjetnina katkad se uspoređuje sa srednjovjekovnom groteskom u kojoj se dva isprepletana zmaja neprestance međusobno proždiru. Muzejske knjižnice u suvremenome svijetu ispunjavaju mnoge funkcije. One su specijalizirane knjižnice jer čuvaju posebne zbirke. One su istraživačke knjižnice zbog svoje specijalizacije. One su muzejske jer služe matičnim ustanovama. One su javne knjižnice jer su im usluge i izvore otvoreni cijeloj javnosti budući da ih društvo financira iz poreznih prihoda. Ograničavanje pristupa knjižnici šteti muzeju, a koristi istraživačima. Uporaba informacijskih izvora može cvjetati samo

u poticajnim uvjetima. Zanimanje javnosti može se potaknuti ponudom učinkovite priručne službe. Izvori mogu biti raspoloživi samo ako su potrebne publikacije u samoj knjižnici.

Bibliografija:

- Andersen, Josephine "The museum art library as a bridge between the artist and society, with special reference to the South African National Gallery"; *Art Libraries Journal* 20(2) 1995.
- Andersen, Josephine and Mjoli, Nozuko "Beyond the walls: taking the art library to the community"; *Art Libraries Journal* 20(4) 1995.
- Berninger, Ernst H. i Reinke, Eva "Deutsches museum library"; *Science and Technology Libraries* 6(1-2) 1986.
- Bierbaum, Esther Green "Museum libraries: the more things change..."; *Special Libraries*, proljeće 1996.
- Clayton, Ian "Libraries in a parlous state, study warns"; *Sunday Independent Supplement*, 10. svibnja 1998.
- Coolidge, John "Amerivan art museum libraries: past, problems and potentials"; *Special Libraries*, ožujak 1959.
- Ford, Simon "The disorder of things: the post-modern art library"; *Science and Technology Libraries* 6(1-2) 1986.
- Information 2000: library and information services for the 21st century. Summary report of the 1991 White House Conference on Library and Information Services.
- Karp, Ivan i Lavine, Steven D. "Communities and museums: partners in crisis." *Museum News* 72(3) svibanj/lipanj 1993., str. 45.
- Krupp, Robert G. "Small science museum libraries: remarks on a sampling of data"; *Science and Technology Libraries* 6(1-2) 1986.
- McCann, G.L. "The art museum library serves the curator"; *Special Libraries*, svibanj 1933.
- White Taylor, M. "Guideposts for a science museum library"; *Special Libraries*, svibanj 1933.
- Williams, Benjamin W. "Field museum of natural history library"; *Science and Technology Libraries* 6(1-2) 1986.
- Wintein-Clarke, Caroline "Decorated gourds of Africa"; *Annals of the South African Cultural History Museum* 9(1), siječanj 1997.